

Ar. Alkalmazott Képzőművészet

VASZARY JÁNOS: VIRÁGCSENDELETT BONZ-ALAKKAL

Budapesti Képző- és Iparművészeti Akadémia

A Magyar Művészetek Művelődési és Kulturális Minisztériuma

Ma: sokértelmű szó, kinek-kinek más, kinek vihar, kinek szikla, kinek sötétség, kinek derű. Ma: rádióantenna, angol trónbeszéd a tiszparti kúria dohányzójában, grammofonon az elhúnyt énekes halhatatlan hangja, mozi forró égővi bandákkal és valódi felhőkarcoló-tűzvésszel, jazz a cocktail- és parfümillatú barban, autó, mely aszfaltos országutakon röpiül, Zeppelin a vizek felett, — „ma”: kinek a józanság és a technikai kalkuláció kora, kinek Szodoma, mely tüzet kíván, kinek Babel, a kultúra vége, kinek Ljkkor, hatalmas átirtekelések és kezdetek kapuja, kinek azonban mámor és gyönyörűség, élet telje, nagyszerű attrakció, mely éretünk van s melyért mi vagyunk. A „má”-t mindenki máskép, mindenki maga szemével, maga lelkével, maga készülségével és képességével méri. Aki a ma összes elemeit, bármily értelmezésben is, fel tudja fogni, az mind modern: aki nem áll vakon vagy tájékozatlanul a jelenségekkel szemben, hanem egységesen interpretálja őket. Vaszary modernsége is ily következetes és sűrített tartalmú egyéni interpretációban rejlik.

Vaszary „Má”-ja: nem a realitások, nem a kemény tények kora, de nagyszerű, fenséges színház. Vaszary új Pán, szomjas szem, mely mindent magába szí, ami életigenlő. Szomjas szem, mágius tükör, mely a virágszirom húsát pompázatos színekben vetíti, melyben szélesen csillog a tenger, partján tarka emberfömegekkel, melyben boszorkánytáncát járja a világváros éjszakai fény-és mozgásáradata, mely kivetkőzi testiségéből a testet, hogy a furcsa, fanyar légyönyör jegyeivé avassa azt. Vaszary „má”-ja: mozgalmas, ezerarcú lét, melybe fölényes úri akaratival vágja bele önegyéniségét: a művész.

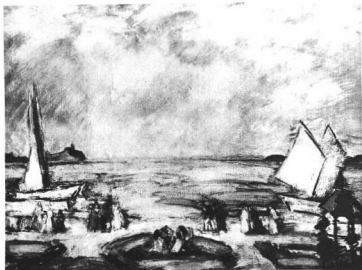
Vaszary hovatarozandósága: nem az impresszionizmus (bár néha, még legújabbban is, érinti az impresszionista pólust. Például Balatoni tájával).

Az impresszionizmus: a művész feloldódása a mindenségben, önmegszüntető odaadódása az össznek. Az impresszionista világa: bontott, oldott; végtelenbe lüktető vibrálás, vegetatív lét, létatómok folyama, mely a mindenséget egyenletesen tölti be. Vaszary vitalitása azonban aktív, zúgó, csörtető, mindenképpen maskulin. Oly lendület feszíti át ecsetvonásait, színeiben annyi az önélet, a felfokozás, az erőhalmozás, hogy kiküldt belőle az egyén, mely fölényvel zúdítja saját énjét a jelenségtömkeleg fölé. Az impresszionista művészetben egy van jelen: az egyetlen összesség, az egyetlen lüktetés, melyben maradéktalanul oldódik fel a művész lelke, beleráradóan az atómok végtelen mozgásába. Vaszary képeiben kettőt érzünk: a lelkes világ-matériát és a művészt, aki a matéria fölé emelkedik, aktív akaratival, erővel, ha kell, erőszakkal.

Csak meg kell figyelni, hogyan fest Vaszary: mikép kényszeríti egyéni dinamikáját a jelenségekre; miként imputál érett paradicsomszínt a fakult napernyőnek, miként feszíti szűrő törré a lány pálmagzat, miként sodorja széles világítótesttő a tenger omló habját. Az ő világa szép rabszolgaanyag, hárem, melyben a művész az úr; itt minden csodálatos és pompás, ez a hivatala, ez létjogosultsága: hogy úrnak csodálatos és pompás legyen. Music-hall tollas-selymes aktaival, tengerpart villogó fürdőruhákkal, kávéházi terras, autó-oszlop, virágváza, templomtér: anyag, egyetlen anyag, nagy buja parádéjában egyetlen személytelen és egylelkű; ezt az anyagot, a személytelen, a rabszolgát, formálja és alakítja az úr: a művész. Vaszary expresszionista.

Vaszary a mindig megújuló köző tartozik. Telített és teljes korszakok váltják fel a közbeneső bogyadiabb és tisztázatlan periódusokat.

A tizes évek közepén festette sötétlen ragyogó aktaival, mélytűzű tájakban. A fehér vászonalapot átitetsző feketével vonta be,

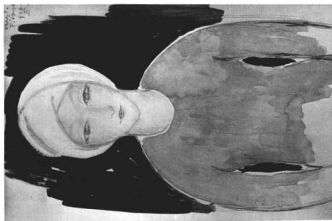
VASZARY JÁNOS: BALATONI TÁJKÉP
Fruchter Lajos úr tulajdona

VASZARY JÁNOS: SIÓFOKI KIKÖTŐ
Schwimmer Leo úr tulajdona

VASZARY JÁNOS : ÖNARCKÉP

VASZARY JÁNOS : TURISÁNOS NŐ
Béres István ár. 1910-11

VASZARY JÁNOS : ASSISI

VASZARY JÁNOS : VIRÁGCSENDELET

VASZARY JÁNOS : VERÉB

VASZARY JÁNOS : RÉKSZEMÉJŐ HÖLGY
Részlet István és Juditól

VASZARY JÁNOS: A HŐSÖK EMLÉKKÖVÉNEK LELEPLEZÉSE 1929

VASZARY JÁNOS: NERVI

a feketére kerül — széles, keménysörtéjű, bőolajú ecsettel felrakottan — a vastag festékcspók; sokhelyütt átetszett a fekete, a feketén a fehér. Ez a hol opák, hol lazuros kezelés mélytűző ragyogást varázsolt elő. Maga a test új értelmezést nyert: erőcsíkok hatalmasan feszült szerkezete lett. A táj, a mellékmű: sötétben fénylő fólia.

1920 körül: a színskála kissé világosodik, málnás árnyalatok helyét zöldek foglalják el; s ha egyes testek itt-ott silhouete-be is zárnak, a jelenség a szín orgasztikus bőségében anyagtalannodik; a zsíros, vastagrétegű festékfelrakást a híg, vékonyrétegű kezelés váltja fel; az élmények túlfűtöttek, lázasak; gyakran szenuaúlisak, de nem hedonisztikusak. A művész most nem fölényes úr az eszközök felett. Keres és bogoz. Ideges.

1924 körül kulminál a főradság. A szín szárazabb lesz, pár árnyalattal világosabb, igen dús, irányvonallakkal átszót, mozgalmas, de nem felszabadult.

A felszabadulás igen hamar következik be: az akvarellal. Az új leghiggadásra az akvarell-

technika vezeti a művészt. Az átmenet nem egyenletes, nem programmszerű; regressziók a régi stílusba néha kitünő eredményekre vezetnek; az új olaj- és temperatechnika pedig gyakran érzeteti akvarells eredetét és nem mindig kielégítő.

Az új stílus: széles egyirányú foltok csoportjai, átetsző fehér alappal; alla prima festés, végletesen; világos síkok, melyekből egy-egy sötétben ragyogó folt vagy foltcsoport kiharsonázik; a már-már ernyedő dinamika csodálatosan felfrissül, lendületesebb, szabadabb, feszültebb mint valaha. Minden ecsetvonás vág és helyén van, minden szín érvényesül. Csodálatos takarékoság az eszközökben. Az érettmesteri sztenografia pár vonással közli a mondani valóját; az 1920 utáni halmozottságot végletes szükségviség váltja fel. Bőség, harsogás, pompázás kifejezése: minimális anyaggal. Érezni az öntudatos bizalmat, mellyel a mester újfóra bocsátja ecsetjét; az eljárás nem probléma, az élmény szabadon törhet elő. Ez a nagy, nagy tudás, ez a roppant

VASZARY JÁNOS: VÁROSI VILÁGÍTÁS
Az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum tulajdona

főlény néha statikus nyugalmú kompozíciókban leli örömet. Ilyen kivételes eset például a „Petuniák és szalviák” című csendélet. Hallatlanul redukált paletta: fehér, fekete, két zöld, két kék, egy piros. Zárt foltok. Dekoratív, csendes síkszerűség.

1930 egészen biztosan újabb fordulatot jelent. Vaszary meg-megújuló fiatalodási processzusa újabb ugrásra kész. A „Májusi virágok” csak ökonómiajában új, dinamikában, orgaztikus szín- és fénygazdagságában régi programm.

Az új utat két másik képe jelzi, a „Reklámfények az utcán” és még jobban a „Városi világítás”, melyet a Szépművészeti Múzeum vett meg s mely utóbbi a maga nemében éppoly teljes és dús, mint akvarell-előtanulmánya, a „Fekvő nő ablak előtt”. Új stílusakarát zsengei.

„Városi világítás”: függönytelen ablak az esti utca zajára, előtte divánon fekvő nő hátakt, fiús, fanyar, nyújtott silhouette, egyetlen zárttság a zúrós erők játékában. Fények az utcán — rádiócég, dancinglokál betűi, fénykévék, drótok, reklámok tűzjátéka, lent autósor — fények kötege, kontúrok rácsa, színek síkjai. Új íz: fekete, sok fekete, az ecset hegyes nyelvvel behálózott fehér szálakkal (az előkapart alap fehérje), hideg tarka színek egymás ellen nyomulása, vilányfeszültségű dinamika, éles mozgalom. Új fanyarság; a meleg színek is relative hidegek, a kereksegek is relative egyenesek, a foltok zártabbak, a polifonikus ritmus feszebb. Ime a futurizmus új értelmezése, a szimultanizmus új formája. Künn az utcán a nagy mozgalom, egyetlen síkba vetítve a sokrétűség. Bent a szobában a sok törtséggel szemben egyetlen zárt test, a fekvő modell; az egyetlen zárt és — kevés kemény, vastag fénycsík segítségével — az egyetlen plasztikus elem.

*

Van művész, aki egy-egy különböző alkotásában a legnagyobb. Ha sok képe együtt van, jelentőségéből veszít. Vaszary azonban

azok közé tartozik, akiket csak az alkotásuk összjelensége tud a maguk teljében érvényre juttatni. Sok-sok képe, olaj, akvarell, rajz, elejtett vázlatlapok, frissen látott tanulmányok, kész kompozíciók, mindez összevéve, beleírva nemcsak a tiszta mesterművet, de a hibásat és részleteiben elhanyagoltat, fölületen maradtat, csorba öletüt, — mindez összevéve adja csak Vaszaryt, a grand seigneur, nyugtalan temperamentumát, duzadó vitalitását, Vaszaryt, a XX. század magyar Veronesejét, a teremtkedvűt és mokányt.

*

Hatott-e rá Páris? Igen! Mondhatunk nevetket: Mafisse, van Dongen, Fuzsita, Dufy, Masereel, le Waroquier és bizonyára mások is. Hatott rá Páris, de még azok az egyes darabjai is, melyek nyilvánvalóan egy francia egyéniség stílusán gyúltak — a stílusérző szemnek hamisítatlan Vaszaryak maradtak. Minden Páris átidomul Vaszaryvá.

Páris az ő Bakonya. Keletről jött úr, Attila ivadéka, mohó és szomjas, magához öleli a Nyugatot, falja annak minden inycsiklandó szépségét; Dzsingisz khán frakkban, maga is nyugati úrrá lesz, de félkézzel bírja, amit ők ott kettővel; ami nem hajlik, azt tőri, ami nem simul, azt vágja. És tud és mert tud, rendszerint azt is tudja, meddig mehet el kár nélkül.

Páris: legszélő excesszusaiban is diszkrét és finomult, teli hagyománnyal, teli tartózkodással, teli mérséklettel. Vaszary: merész és csörtető, hangos, sőt néhol majdnem brutális. Egyetlen példa: kis akvarell, nem is a legjelentékenyebbek közül. „Gropallokert Nerviben.” Zöld és sárga halvány színek ágában merészen, élesen egy kéktörzsű, kárminlombú fa. Ezt így francia soha meg nem csinálja. Ez a magyar íz, ez a Bakony Vaszary Párisában.

Ő tud, neki szabad. Jaj annak, aki kevesebb tudással, gyengébb vitalitással, bizonytalnabb kézzel, szűkebb kapacitással akar nyomdokaiba lépni. Vaszary egyetlen.

RABINOVSKY MÁRILIS